

УДК 37.011.32.007.2

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ
СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВКіш Надія Василівна
м.Ужгород

У статті розкривається сутність поняття “культури іншомовного професійного спілкування”. Визначається, що під культурою іншомовного професійного спілкування розумітимуть інтегральну якість майбутнього інженера, що відображає ступінь його володіння особливостями мовленнєвої та не мовленнєвої поведінки носіїв мови в певних, професійно адекватних ситуаціях спілкування.

У розкритті сутності поняття “культури іншомовного професійного спілкування” виокремлюють наступні підходи: соціокультурний, лінгводидактичний, психологічний, акмеологічний, професійно-особистісний.

Ключові слова: культура спілкування, іншомовне професійне спілкування, підходи до вивчення.

Постановка проблеми. Інтеграція України у світовий освітній та інформаційний простір пов'язана з пошуком нових шляхів формування особистості сучасного фахівця, здатного вільно орієнтуватися в полікультурному світі, приймати активну участь в у взаємодії з представниками інших професійних співтовариств як у нашій країні, так і на міжнародному рівні.

У зв'язку з цим перед вищою освітою постає комплекс проблем і завдань, які спрямовані на підвищення якості підготовки на основі інтегративних професійних компетенцій. Йдеться не лише про оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування, а й про формування особистості, що володіє культурою іншомовного спілкування.

Володіння культурою іншомовної комунікації є основою для професійної мобільності, підготовки до швидко мінливих умов життя, розширює можливості для професійної самореалізації на основі міжкультурної взаємодії та інтеграції.

Формування культури іншомовного спілкування у майбутніх інженерів передбачає засвоєння професійних і культурологічних аспектів комунікації, що в свою чергу охоплює комунікативні установки (або потребнісно-мотиваційну сферу), знання про прийоми, механізми, форми і методи спілкування та вміння застосовувати знання у конкретній ситуації, із врахуванням специфіки предметного міжкультурного спілкування.

У вирішенні проблеми ефективного засвоєння студентами іноземних мов приділяється особлива увага ролі спілкування, про що йдеться у дослідженнях М.М.Васильєва, І.О.Зимньої, Є.О.Маслико, Ю.І.Пасова, В.В.Рижова, Л.О.Савенкова, В.Л.Скалкина.

Про важливу роль іноземної мови у процесі підготовки інженерних кадрів йдеться у працях Є.Барінової, М.Ніколаєнка, О.Пумпянського, Н.Саєнко, С.Фоломкиної, С.Щербини. Мовне спілкування з урахуванням специфіки міжкультурної комунікації розкрито у дослідженні Г. Гришенкова).

У окремих дослідженнях, присвячених вивченню проблеми формування культури іншомовного спілкування розкриваються особливості навчання культури спілкування старшокласників (В.В.Белан); розглядаються культурологічні аспекти розвитку іншомовної комунікативної компетенції студентів мовного вузу, зокрема дидактичні умови культурологічного збагачення іншомовної комунікативної практики студентів (С.А.Строкова); використання краєзнавчих матеріалів у процесі вивчення іноземної мови в якості унікального дидактичного засобу навчання іноземних мов і культур у загальноосвітній школі (П.О.Корниєнко); навчання взаємодії культур в процесі іншомовного спілкування студентів мовних факультетів (А.О.Мініна); навчання іноземній мові в умовах полікультурного середовища, що ґрунтується на принципах полікультурності, культуровідповідності, діалогу культур, міжкультурної комунікації, гуманістичної психологізації навчального середовища, поєднання комунікативного і когнітивного підходів до вивчення іноземної мови (Т.І.Воробйова); іншомовна

комунікативна культура майбутнього фахівця туристичної сфери у контексті компетентнісного підходу (І.В.Кухта); особистісний підхід до формування іншомовної культури фахівця в умовах інформатизації соціуму (Н.А.Глуховська); формування вмінь іншомовного професійного спілкування майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладів (Т.О. Брик) тощо.

Але системний підхід до формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців інженерної галузі у теоретичних розробках не представлений.

Мета дослідження полягає у визначенні сутності поняття “культури іншомовного професійного спілкування” та окресленні підходів до її формування у майбутніх інженерів.

Досягнення мети передбачало виконання низки завдань:

1. Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження.
2. Обґрунтування сутності поняття “культури іншомовного професійного спілкування”.
3. Визначення підходів до формування культури іншомовного професійного спілкування студентів інженерно-технічних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. Одним із пріоритетних завдань навчання іноземних мов у сучасних умовах суспільного розвитку визначається науковцями завдання формування у студентів соціокультурної компетенції [5]. Вона ґрунтується на знаннях про національно-культурні особливості країни, мова якої вивчається, про норми мовленнєвої та немовленнєвої поведінки її носіїв і вміння будувати свою поведінку відповідно до цих особливостей і норм.

Тим більше, що сучасна концепція мовної освіти робить важливий акцент на необхідності не обмежувати вивчення іноземної мови її вербальним кодом, а формувати у свідомості студента “картину світу”, притаманну носієві цієї мови як представникові певної культури й певного соціуму.

Л.П.Гапоненко, розкриваючи сутність готовності до іншомовного спілкування відмічає, що якщо освітня і дослідницька функції іноземної мови з більшим чи меншим успіхом реалізуються, то культурний і комунікативний аспекти залишаються поза увагою дослідників. Тому при формуванні готовності студентів до іншомовного спілкування важливо створити в них уявлення про іноземну мову як наймогутніше суспільне знаряддя, що перетворює людство в етнос, зміцнює націю через збереження і передавання традицій, культури, суспільної самосвідомості громадян певної країни [1].

Науковці розглядають культуру у двох напрямках: один у контексті особистісного становлення людини, другий – як спосіб її діяльності. Саме культура створює те поле і спосіб спілкування, в якому формується кожне окреме суспільство зі своєю внутрішньою структурою і завдяки чому воно відрізняється від усіх інших. Як відмічає Г.Л.Чайка, культура спілкування є складовою частиною культури людини загалом. Вона, як і будь-яка інша культура, містить у собі певну суму знань, у цьому контексті – про спілкування [8].

Під “культурою спілкування” розуміють специфічно людський спосіб діяльності, що містить у собі “систему вироблених механізмів, завдяки яким стимулюється, програмується, координується і реалізується активність людей у суспільстві” [4, с.11]. Вона охоплює наявні в суспільстві і житті людини форми творіння спілкування, систематизацію та реалізацію його норм, способів та засобів відповідно до ієрархії цінностей та установок. Спілкування та його культура – це творчість, яка веде до самовдосконалення, і водночас це цінність для кожної людини і для суспільства загалом. Від усвідомлення цього залежить успіх у взаємодії людей. Цінністю культури спілкування стає тоді, коли слугує задоволенню їх актуальних потреб у спільній діяльності та духовному розвитку. Таке поняття культури спілкування дає

можливість розглядати її як володіння досконалими його нормами, які виступають у єдності з творчою та особистісною складовою [9, с.212].

Високий рівень культури спілкування забезпечують такі механізми:

- комунікативні установки (тобто бажання спілкуватися на гуманістичному рівні) – я хочу це робити;
- знання про засади, механізми, стратегії, форми спілкування (тобто знання про етичні норми спілкування, прийняті у певному суспільстві; знання про психологію спілкування – категорії, закономірності, механізми сприймання й розуміння один одного) – я знаю, як це робити;
- вміння застосовувати набуті знання з урахуванням конкретної ситуації – я вмію це робити [8, с.34].

Культура спілкування іноземною мовою є важливим компонентом лінгвокраїнознавчої компетенції, яка передбачає володіння особливостями мовленнєвої та не мовленнєвої поведінки носіїв мови в певних ситуаціях спілкування, тобто сформованість цілісної системи уявлень про національно-культурні особливості країни, що дозволяє асоціювати з мовною одиницею ту ж інформацію, що й носії мови, і досягати у такий спосіб повноцінної комунікації [7, с.7].

Як відмічає І.О.Татаріна, на сучасному етапі соціального, культурного і науково-технічного розвитку суспільства проблема оволодіння культурою мовленнєвого, в тому числі, іншомовного спілкування постає особливо гостро для будь-якого його члена, незалежно від сфери професійної діяльності. На думку дослідниці це пояснюється тим, що «вимоги, які висуваються суспільством і державою до сучасних спеціалістів, містять у собі, крім відповідного рівня професійної підготовки, наявність уміння грамотно, переконливо й аргументовано висловлювати свої погляди, враховуючи при цьому й думку співрозмовника» [6, с.4].

Т.О.Брик розглядає «професійне іншомовне спілкування майбутніх офіцерів» як взаємодію педагога і курсантського колективу, змістом якої є обмін професійно значущою інформацією; поняття «вміння іншомовного професійного спілкування» як уміння одержувати відповідну іншомовну інформацію з професійних тем з подальшим її використанням для професійного самовдосконалення, компетентно висловлювати свою думку в ході вербальної і невербальної взаємодії з іншими суб'єктами в процесі професійної діяльності.

Критеріями і показниками успішності формування вмінь іншомовного спілкування є наступні: мотиваційний (позитивне ставлення до оволодіння вміннями іншомовного професійного спілкування, професійно-пізнавальний інтерес); змістово-операційний (знання норм сучасної іноземної мови (лексичних, граматичних тощо), фахової термінології; уміння використовувати мовні засоби відповідно до мети, умов, ситуації спілкування; володіння вербальною і невербальною технікою спілкування; уміння використовувати екстралінгвістичні засоби спілкування; уміння використовувати результати іншомовного професійного спілкування в процесі навчання фахових дисциплін); рефлексивний (рефлексивні вміння, адекватність самооцінки) [2, с.4].

Варто розрізнати поняття «культура іншомовного спілкування» та «міжкультурна комунікація», під якою розуміють взаємодію представників різних культур. Під міжкультурною комунікативною компетенцією розуміють функціональні вміння розуміти погляди і думки представників іншої культури, коригувати свою поведінку у відповідності до ситуацій, що виникають у міжкультурній

взаємодії, долати конфлікти в процесі комунікації, визнавати право на існування різних цінностей у різних культурах тощо.

Також варто розрізнати поняття «культура іншомовного спілкування» та «іншомовна культура». Використання культурологічного підходу дозволяє трактувати формування (засвоєння) іншомовної культури як процес особистісного відкриття, створення світу культури в собі, розвитку ідей діалогу культур (М.Бахтін), коли відбувається індивідуальна, особистісна актуалізація закладеного змісту.

Іншомовну культуру трактують як ту частину духовного багатства (культури), яку набуває людина в процесі комунікативного навчання іноземної мови в навчальному, пізнавальному, розвивальному й виховному аспектах [7, с.16].

У процесі формування іншомовної культури вирізняють окремі компоненти, які становлять єдину систему. Умовно їх поділяють на особистісний компонент, який складають мотиваційний, емоційно-вольовий, аксіологічний, когнітивний, етико-естетичний, і операційний компонент як основу практичних знань і умінь, який має інформативну, інструментальну та предметну складові [9, с.310].

Безперечно, при цьому слід пам'ятати, що механізм засвоєння іноземної мови істотно відрізняється від засвоєння рідної мови, що в свою чергу, визначає специфіку таких змістовних характеристик мовленнєвої діяльності, як цілі, завдання, мотиви, способи, засоби і т.д. [3, с.21].

Навчаючи спілкуванню, варто враховувати культурні особливості, правила вербальної та невербальної поведінки носіїв вивчаної мови, що зумовлює необхідність моделювання у процесі вивчення іноземної мови міжкультурного спілкування [2]. Як відомо, необхідною умовою успішного здійснення такого спілкування є засвоєння певної сукупності відомостей соціокультурного та культурного планів, які відображені в соціокультурному компоненті змісту навчання, куди входять фонові знання, що являють собою співвіднесену з інтересами старшокласників сукупність відомостей про соціокультурні особливості народу, мову якого вони вивчають; стандарти комунікативної поведінки (вербальної та невербальної), прийняті в країні, мова якої вивчається; мовний і мовленнєвий матеріал, що містить соціокультурну інформацію – національні реалії, вільні та сталі словосполучення, формули мовленнєвого етикету; навички й уміння оперувати фоновими соціокультурними знаннями, мовним і мовленнєвим матеріалом [2].

Висновки. Таким чином, під культурою іншомовного професійного спілкування розумітимемо інтегральну якість майбутнього інженера, що відображає ступінь його володіння особливостями мовленнєвої та не мовленнєвої поведінки носіїв мови в певних, професійно адекватних ситуаціях спілкування. У структурі культури іншомовного професійного спілкування виокремлюють змістовий, мотиваційний, діяльнісний, комунікативний, професійно-етичний компоненти, повнотою сформованості яких визначаються рівні культури іншомовного професійного спілкування: високий, середній, достатній, низький.

У розкритті сутності «культури іншомовного професійного спілкування» виокремлюють наступні підходи: соціокультурний, лінгводидактичний, психологічний, акмеологічний, професійно-особистісний.

Перспективи подальших досліджень пов'язані із визначенням поняття «культури іншомовного професійного спілкування» у контексті кожного з виокремлених підходів.

Література

1. Гапоненко Л.П. Формування готовності студентів вищих педагогічних закладів до іншомовного спілкування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти» / Лариса Петрівна Гапоненко; Криворізь. держ. Пед. ун-т. – Кривий Ріг, 2003. – 20 с.
2. Глуховська Н.А. Особистісний підхід до формування іншомовної культури фахівця в умовах інформатизації соціуму [Електронний ресурс] / Наталія Анатоліївна Глухівська. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_DNI_2009/Pedagogica/43672.doc.htm. – Загол. з екрану. – Мова укр.
3. Белан В.В. Навчання культури спілкування старшокласників на уроці англійської мови [Електронний ресурс] / В.В.Белан. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2011/Pedagogica/77219.doc.htm. – Загол. з екрану. – Мова укр.
4. Брик Т. О. Формування вмінь іншомовного професійного спілкування майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти» / Тетяна Олександрівна

- Брик. – Х., 2009. – 20 с.
5. Даниленко О.И. Культура общения и ее воспитание. Учебное пособие./ Ольга Ивановна Даниленко, ЛГИК им. Н.К. Крупской, 1989. – 102с.
  6. Колодько Т.М. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти» / Тетяна Миколаївна Володько. – К., 2005. – 20 с.
  7. Слостенін В.А. Теоретико-методологические основы исследования проблемы формирования социальной активности личности учителя / В.А.Слостенин, В.Е.Тамарина, Д.С.Яковлева // Сб. научн. тр. "Формирование социальной активности личности учителя". – М.: МГПИ, 1993. – С.3-17
  8. Татаріна І. О. Формування іншомовної комунікативної культури майбутніх учителів засобом педагогічної риторики: дис... кандидата пед. наук: 13.00.04 – "теорія і методика професійної освіти" / Інна Олександрівна Татаріна. – Одеса, 2005. – 245 с.
  9. Тернавська Л.М. Модель формування іншомовної культури фахівця в умовах інформатизації соціуму / Л.М. Тернавська // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. праць. – Київ–Запоріжжя. – 2004. – Вип. 33. – С.308-311
  10. Пассов Е.И. Программа-концепция коммуникативного иноязычного образования: концепция развития индивидуальности в диалоге культур / Ефим Израилевич Пассов – М.: Просвещение, 200. – 120с
  11. Чайка Г.Л. Культура ділового спілкування менеджера: навчальний посібник / Галина Леонідівна Чайка. – К.: Знання, 2005. – 442 с.
  12. Чмут Т.К. Етика ділового спілкування: Навчальний посібник. – 3-тє вид., стер. / Т.К.Чмут, Г.Л.Чайка – К.: Вікар, 2003. – 223 с.

В статье раскрывается сущность понятия "культуры иноязычного профессионального общения". Определяется, что под культурой иноязычного профессионального общения понимают интегральное качество будущего инженера, отражающее степень владения особенностями речевого и не речевого поведения носителей языка в определенных, профессионально адекватных ситуациях общения.

В раскрытии сущности понятия "культуры иноязычного профессионального общения" выделяют следующие подходы: социокультурный, лингводидактический, психологический, акмеологический, профессионально-личностный.

Ключевые слова: культура общения, иноязычное профессиональное общение, подходы к изучению.

The article reveals the essence of the "culture of foreign professional communication. Determined that the culture of foreign professional communication understand the integral quality of future engineers, reflecting the extent of his knowledge of the peculiarities of speech and not speech behavior of native speakers in particular, adequate communicative situations.

In revealing the essence of the concept "culture of foreign professional communication" distinguish the following approaches: socio-cultural, language, psychological, acmeologic, professional and personal levels.

Keywords: culture of communication, foreign languages professional communication, approaches to learning.